

ДЕЯКІ ЗАУВАГИ ЩОДО МОВНОЇ СИТУАЦІЇ У СВІТІ

У статті розкривається загальна мовна картина світу. Висвітлюються актуальні проблеми виховання мовної особистості на сучасному етапі. Викладено окремі положення проекту Концепції мовної освіти в Україні.

Ключові слова: мовний плюролінгвізм, мовна картина світу, мовна особистість, державна мова, регіональні мови та мови національностей.

Урожайний свій ювілей зустрічає відомий учений-методист доктор педагогічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Пентилюк Марія Іванівна. За 52 роки трудової науково-педагогічної діяльності ученим підготовлено тисячі вчителів, десятки молодих учених, видано більше 350 науково-методичних праць, серед яких монографії, підручники для середньої і вищої школи, програми, методичні посібники, словники, концепції, статті, рецензії, тези, наукові доповіді тощо. Багато педагогічних і лінгводидактичних проблем порушує і розв'язує Марія Іванівна. Послідовно її турбують питання професіоналізму вчителя-словесника, культури мовлення, мовної картини особистості.

У період глобалізації, інформатизації цікаво ближче познайомитись, глибше усвідомити мовну картину світу. Якщо почати здалеку – з Австралії й Океанії, де розміщуються 14 держав, то лише в одній невеличкій острівній державі – Мікронезії – одна державна мова (англійська), у всіх останніх – дві або три (англійська, французька і місцева мова аборигенів).

У 47 країнах Азії і островів, що до неї прилягають, більшість країн з однією державною мовою – арабською (11), мовою за назвою країн – 20; 8 – з двома державними мовами, а в Сінгапурі з 3,4 млн. чоловік 4 державні мови – малайська, китайська, тамільська і англійська.

На території Африки розположено 53 країни. Лише у двох із них – Еритреї й Ефіопії – одна своя державна мова (тигринья й ахмарська), 8 країн мають одну державну мову – арабську, 35 – англійську, французьку або португальську, а в 16 державах – офіційна двомовність (своя та одна з європейських).

У Південній Америці – 12 держав. У найбільших із них за територією і населенням – Аргентині – державна мова – іспанська, Бразилії – португальська.

Болівія має 4 державні мови (іспанська і місцеві), Парагвай – 2 (іспанська і гуарані), Перу – 2 (іспанська і кечуа), Венесуела, Колумбія, Уругвай, Чилі, Еквадор та інші мають по одній державній мові – іспанську, Суринам – нідерландську, Гайана – англійську.

23 держави знаходяться в Північній Америці та на островах. Тут лише в Канаді дві державні мови (англійська і французька). У 13 країнах, у тому числі в США, англійська мова державна, у 9, у тому числі і в Мексиці, – іспанська. Характерно, що при цьому кожен своє громадянство ідентифікує з країною, а не з мовою (кубінець, американець, бразилець і ін.).

У Європі 43 держави разом з тими, що утворилися на місці СРСР, Югославії і Чехословачії. Із них 12 держав мають по дві державні мови (Білорусь, Ірландія, Іспанія, Мальта, Фінляндія й ін.). Бельгія і Люксембург по три державні мови, у Швейцарії на 7,3 млн. населення – 4 державні мови. У Великобританії, Німеччині, Італії, Франції – одна державна мова, бо там корінне населення складає майже 95 %.

Для цілісної мовної картини світу важливо знати і про сучасні міжнародні мови, якими є англійська (загальна кількість носіїв 1 мільярд 320 мільйонів; рідна мова для 320 мільйонів); французька (для 80 млн. рідна, для 390 млн. – друга); іспанська (для 330 млн. рідна, для близько 20 млн. – друга); арабська (усього носіїв близько 280 млн., рідна – для 240 млн.); португальська (176 млн. користуються як рідною, лише до 30 млн. – як другою); німецькою мовою користуються 120 млн. німців і лише 80 млн. інших народів.

Така мовна картина світу дозволяє зробити узагальнення, що функціонує 55 держав із державним статусом англійської мови, 30 – з аналогічним статусом французької, у 24 країнах державною є арабська, у 20 – іспанська, у 7 – португальська, у 6 – німецька.

На сучасній політичній карті світу є держави, у яких взагалі немає “своїх” мов. І це не лише на латиноамериканському чи африканському континентах, а в тому числі і в США, Канаді, Австралії (члені Євросоюзу). І це не значить, що вони не мають державності.

Ще один аспект мовної ситуації у світі. 86 держав (із 193), тобто 45 %, дотримуються в побудові мовної політики полілінгвістичного принципу, визначаючи офіційний статус для кількох мов. Така політика здійснюється у двох формах – на державному рівні і на, так званому, змішаному, коли державний статус доповнюється регіональними мовами, яких може бути від однієї до кількох десятків, як скажімо, у Російській Федерації.

Цього ж принципу дотримуються, за свідченням дослідників, і багато моноетнічних держав. Наприклад, в одній тільки Європі таких держав 16 (Австрія, Великобританія, Іспанія, Мальта, Нідерланди, Норвегія, Хорватія; Данія, Ірландія, Італія, Польща, Сербія, Словачія, Фінляндія, Швеція). Особливо слід відзначити, що найбільш моноетнічна держава в Європі – Португалія (99 % португальців), де всього 0, 14 % мирандців, мирандська мова визнана офіційною на регіональному рівні.

Утвердженню регіональних мов і мов національних меншин сприяє Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, що ратифікована в Україні в 2003 році. Основна ідея Хартії – захист мовних прав людини. Здійснювався моніторинг виконання Хартії в Україні, відбулося обговорення Доповіді, Звіту низки громадських організацій, у тому числі й міжнародних. У цьому контексті Україні є над чим працювати, що конкретизовано в Резолюції Європейського Парламенту від 25 лютого 2010 р. Цікаво зазначити, що українська мова має статус регіональної в Румунії, Сербії, Хорватії та ін.

За переписом населення 2001 року в Україні близько 32 млн. українців, понад 14 млн. росіян, 231 тис. кримських татар та 21 тис. інших татар, 185 тис. молдован, 162 тис. угорців, 143 тис. румун, 131 тис. болгар, 56 тис. білорусів, 50 тис. вірмен і ін. Близько 5 млн. неросіян назвали рідною російську мову. Офіційного статусу, крім державної (української), не має жодна мова, бодай на регіональному рівні. Та це вже проблеми мовної політики.

Щодо мовної освіти, то слід підкреслити, що навчання мов має характеризуватися найперше життєтворчою спрямованістю. За положеннями ЮНЕСКО, той, хто навчається, повинен навчитися пізнавати, працювати, жити разом, жити продуктивно. Тому компетентнісний підхід визначено основним у реформуванні освіти в країнах Європейського Союзу, він розглядається як базова ідея неперервної освіти. Практичне впровадження цього підходу передбачає побудову кожним учнем своєї діяльності на засадах життєтворчості. Життєтворчість мовної освіти забезпечується соціокультурними знаннями й реалізацією міжпредметних (полікультурних) зв'язків, що лежать в основі плюрилінгвізму. Плюрилінгвальний підхід є науково обґрунтованим кроком до реальної, а не формальної багатомовності. Лінгводидактичні дослідження на сучасному етапі доцільно спрямовувати на визначення умов виховання багатомовної особистості.

Нині ведеться робота над розробкою Концепції мовної освіти в Україні. Основні концептуальні положення ґрунтуються на законодавчій базі (Конституція України, Закон України “Про освіту”, “Про мови в УРСР”, “Декларація прав національностей” від листопада 1991 року № 1771-ХІІ, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти та ін.), на досвіді попередніх Концепцій (мовної освіти 12-річної школи, вивчення мов національних меншин, іноземної мови тощо).

Концепцією передбачається виховання багатомовної особистості, яка б уміло користувалася багатствами рідної мови, обов'язково володіла державною та однією чи кількома іноземними мовами. При цьому враховано всі етапи навчання мов – від дошкільного періоду до вищої школи та протягом усього життя. Зазначено зміст, принципи роботи. Визначено умови реалізації цієї Концепції, серед яких:

- консолідація зусиль науковців, педагогів, батьків з метою розв'язання актуальних завдань гуманітарної освіти;
- оновлення Державного стандарту сучасної мовної освіти;
- упровадження перспективних інноваційних освітніх технологій;
- створення при ВНЗ та інститутах післядипломної педагогічної освіти лабораторій наукового дослідження проблем навчання мов;
- створення Національного Центру мовної освіти України, до якого увійшли б провідні кафедри класичних і педагогічних університетів, відповідні відділи Національної академії наук України, науково-методичної лабораторії НАПН України, методичні кабінети обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти з метою координації дій щодо поліпшення якості мовної освіти, поєднання новітніх наукових досягнень з практичною діяльністю.

Ефективна реалізація нової Концепції мовної освіти може бути забезпечена системним підходом до оновлення Державного стандарту, науково-методичної літератури; удосконалення професійної майстерності вчителів / викладачів; планомірне і цілеспрямоване управління освітою; залучення до розв'язання проблем мовної культури громадських організацій і суспільства в цілому.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. – К., 1996.
2. Европейская хартия региональных языков или языков меньшинств: проблемы имплементации в Украине. – К., 2010.
3. Пентилюк М., Горошкіна О., Нікітіна А. Концептуальні засади комунікативної методики навчання української мови // Українська мова і література в школі. – 2006. – № 1. – С.15-20.
4. Киселёва Н.В. Официальное многоязычие как основная тенденция государственной языковой политики современных государств: материалы конференции “Культурно-языковое многообразие Украины – фактор стабильности и опережающего развития”, – Симферополь, 2011.

Голобородько Е.П.

ОТДЕЛЬНЫЕ ЗАМЕЧАНИЯ ОТНОСИТЕЛЬНО ЯЗЫКОВОЙ СИТУАЦИИ В МИРЕ

В статье раскрывается общая языковая картина мира. Освещаются актуальные проблемы воспитания языковой личности на современном этапе. Изложены отдельные положения проекта Концепции языкового образования в Украине.

Ключевые слова: языковой плюролингвизм, языковая картина мира, языковая личность, государственный язык, региональные языки и языки нацменьшинств.

Goloborod'ko E.P.

SOME OBSERVATIONS ON THE LANGUAGE SITUATION IN THE WORLD

The article focuses on the general language world picture. The urgent problems of linguistic personality contemporary education are highlighted. Some points of the draft of Language Education Concept in Ukraine are stated.

Key words: language pluralinguism, language world picture, linguistic personality, national language, regional languages and languages of national minorities.